

Anja Bijlsma-Lindaart

Michael Ondaatje in de klas

Niet *The English Patient* waarmee Michael Ondaatje de Booker Prize 1992 won, maar een wat eenvoudiger en voor jongere lezers meer aansprekend boek van hem staat deze keer centraal in onze serie 'bekroonde boeken'.

1 Het winnende boek

In oktober 1992 werd Michael Ondaatjes boek *The English Patient* bekroond met de Booker Prize. Ondaatje moest die prestigieuze prijs overigens delen met Barry Unsworth (*Sacred Hunger*). In *The English Patient* beschrijft hij vier mensen die elkaar ontmoeten in een villa in Italië aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. De villa deed tijdens de oorlog dienst als hospitaal en is nu verlaten. Een jonge Canadese verpleegster, Hana, blijft achter om een geheel verbrande man, 'the English Patient', te verzorgen. Op een dag duikt Caravaggio op, een dief die bij de geheime dienst terecht is gekomen en nu op zoek is naar de ongrijpbare spion Almasy. Hij kent Hana van vroeger en ook haar vader die in de oorlog is omgekomen. Hij blijft in de villa, mede omdat hij hier makkelijk aan morfine kan komen, die achtergelaten is voor de verbrande man. De vierde persoon is een Indiër, Kirpal Singh (Kip), die de door Duitsers achtergelaten mijnen opruimt. Geleidelijk aan wordt in het boek een beeld opgebouwd van deze mensen en hun achtergronden. Het vermoeden rijst dat de Engelse patiënt de spion Almasy is. Er ontstaat een bijzondere liefde tussen Hana en Kip. Hun relatie wordt echter verwoest doordat Kip de bommen op Hiroshima en Nagasaki beschouwt als verraad aan alle gekleurde rassen.

The English Patient is, Ondaatje-eigen-, ongrijpbaar in zijn genre; het bezit poëtisch taalgebruik, het is mythe, avonturen- en spionageroman tegelijk, en zo gedetailleerd in de beschrijvingen van archeologische tochten in Noord-Afrika dat je het zand kunt voelen knarsen. Mooi dus, maar...moeilijk. Ik ken maar weinig leerlingen in mijn bovenbouw die ik dit boek zou kunnen aanraden. Het zit zo gecompliceerd in elkaar en de ervaringen staan ver af van die van een middelbare scholier. Dus verder op zoek, want Ondaatje intrigeert me wel.

In het tweede nummer van *Divers* jaargang 1992/1993 (thema: Far Horizons) is een fragment opgenomen van *Running in the Family*.

Veel leerlingen reageerden positief op deze tekst, en enkelen vroegen of we het boek in de bibliotheek hadden, want ze wilden het wel voor de lijst lezen. En inderdaad lijkt me dit boek beter geschikt voor het literatuuronderwijs in de bovenbouw. Daarom wordt hier in de serie Bekroonde Boeken wel een prijswinnaar besproken, maar deze keer met een eerder verschenen boek.

2 Context

Philip Michael Ondaatje werd in 1943 in Sri Lanka geboren. Zijn vader, de eccentricke Mervyn Ondaatje, was daar officier bij de infanterie. Zijn ouders gingen in 1948 uit elkaar en in 1952 volgde Ondaatje zijn moeder, zus en broer naar London. In 1962 emigreerde hij naar Montreal, Canada, waar hij Engels en geschiedenis studeerde. In 1966 verscheen zijn eerste poëziewerk in New Wave Canada, en in 1967 volgde zijn eerste bundel *The Dainty Monsters*. Critici prezen zijn buitengewoon rijke, exotische beelden en zijn sterke, ritmische gebruik van de taal. Van 1967 tot 1971 was hij lector aan de universiteit van Western Ontario. Zijn volgende publicaties waren ook zeer succesvol; hij won tot tweemaal toe de Governor General's Award for Poetry (voor *The Collected Works of Billy the Kid*, en *There's a trick with a knife I'm learning to do*).

Ondaatje bleef op zoek naar een nieuwe stijl en uitdrukkingsvormen, en dit resulteerde o.a. in zijn eerste roman *Coming Through Slaughter* (1976). Zijn volgende prozawerk was *Running in the Family* (1982), een bundel lyriek (*Secular Love*) verscheen in 1984 en het meermalen bekroonde *In the Skin of the Lion* in 1987. En dan tenslotte de Booker prize winnaar *The English Patient* vorig jaar.

Ondaatje woont momenteel in Toronto, is redacteur bij The Coach House Press en doceert Amerikaanse en Canadese literatuur aan het Glendon College.

3. Literaire analyse *Running in the Family*

3.1 De setting

"An autobiographical travelogue spilling over into poetry and fiction", zo kwalificeert het *Lexicon of Post-war literatures* het werk in Maart 1992 (1).

In 1978 en 1980 bezoekt Ondaatje zijn geboorteland; hij gebruikt deze reizen als basis voor een autobiografische zoektocht naar zijn verleden. In een poging het leven van zijn excentricke vader Mervyn Ondaatje vast te leggen doet hij de plaatsen aan waar zijn vader kwam en voert gesprekken met de kleurrijke tantes en ooms die nog iets over hem kunnen vertellen.

Mervyn werd in zijn jonge jaren naar Engeland gestuurd voor zijn opleiding; studeren deed hij in het geheel niet, wel joeg hij er in korte tijd zijn toelage door. Toen hij tweeëneenhalf jaar zijn ouders had weten voor te spiegelen dat het hem prima verging in Cambridge kwamen zij er bij toeval achter wat hij werkelijk uitvoerde en haalden ze hem terug. Hij nam dienst bij de Ceylon Light Infantry om toch iets te doen te hebben in de tijd tussen twee alcoholische uitpattingen. Het leventje van feesten en drank, met onregelmatige werkzaamheden bij de infanterie, bijna als een hobby, kostte hem zowat zijn verlovings met Doris Gratiaen, maar hij wist haar om te praten en na niet al te lange tijd trouwden ze.

Liefdesaffaires, gokken, paardenrennen, zuippartijen en merkwaardige figuren sieren het verdere levensverhaal. Mervyn laat regelmatig trainen stoppen om

dan op zijn gemak te genieten van de meegesmokkelde drank of om te wachten op een vriend die achtergebleven is op het station en nu nagebracht wordt. De oma van Michael, Lalla, wil haar leven uitsluitend beëindigd zien door een spectaculaire dood. Op een avond wanneer het buiten stormt en regent zit ze te kaarten en te drinken. Ze heeft niet door dat er een vreselijke overstroming plaatsvindt; zodra ze een voet buiten de deur probeert te zetten wordt ze door het water meesgesleurd. Al drijvend in het kolkende water komt ze langs allerlei bekende plekjes, aangenaam dronken, in de veronderstelling dat ze dit ook wel zal overleven, voor ze definitief kopje onder gaat.

2.2 Feit en fictie

Het boek begint als een 'search for his roots', maar geleidelijk aan wordt er zoveel geschiedenis, mythe, poëzie en beeldspraak in verweven dat het onmogelijk is na te gaan wat feit en wat fictie is; het boek is niet te definiëren, net zomin als het eiland Sri Lanka zelf; het is een smeltkroes van culturen en volken. Ondaatje wil ons ook niet voorhouden dat dit de waarheid is over zijn verleden. In zijn dankbetuiging schrijft hij: "While all these names may give an air of authenticity I must confess that the book is not a history but a portrait or 'gesture'. And if those listed above disapprove of the fictional air I apologize and can only say that in Sri Lanka a well-told lie is worth a thousands facts".

3. Didactische analyse

3.1 Doelgroep

Door de experimentele vorm, het beeldend taalgebruik en het ondefinieerbare genre is het geen makkelijk boek voor een middelbare scholier. Veel verwijzingen, citaten, beschrijvingen van het land zullen aan hem of haar voorbijgaan. Toch zal het boek sommige leerlingen aanspreken door de enorm maffe figuren en gebeurtenissen.

Ik zou er daarom niet voor kiezen het boek klassikaal te behandelen maar het aan te bieden aan enkele leerlingen individueel.

3.2 Een aantal verwerkingsopdrachten

Ik zou hun vragen bij het lezen vooral te letten op de vorm van het werk; de overgangen tussen hoofdstukken, de brieven, gedichten en citaten die het verhaal verbinden (of juist niet) de foto's en dergelijke. Het volgende lijstje met vragen en opdrachten zou een basis kunnen vormen voor een verslag of gesprek over het boek.

Opdracht 1: structuur

Het boek bestaat uit 7 delen die elk een eigen titel hebben. Kun je aangeven waarom de herinneringen en gebeurtenissen binnen zo'n deel gegroepeerd zijn?

Opdracht 2: persoonlijke respons

Kies een foto uit die het best weergeeft waar dit boek over gaat. Geef argumenten voor je keuze.

Opdracht 3: genre

Geef aan waarin dit boek afwijkt van een gewone roman. Denk hierbij aan genre, typografie, vorm e.d.

Opdracht 4: structuur

Probeer de twee motto's die het boek heeft meegekregen (citaten van Oederic en Amarasekera) te verbinden met de inhoud en het belang van het boek.

Opdracht 5: fictie en werkelijkheid

Het is niet geheel duidelijk welke gebeurtenissen in het boek nu echt gebeurd zijn en welke voortkomen uit Ondaatjes fantasie. Zou je zelf voorbeelden kunnen noemen van wat jij denkt dat echt gebeurd kan zijn en wat volstrekt niet? Geef aan waarom je dat vindt.

Opdracht 6: personages

Beschrijf de relatie tussen Mervyn en Doris zoals Ondaatje deze naar voren laat komen in dit boek.

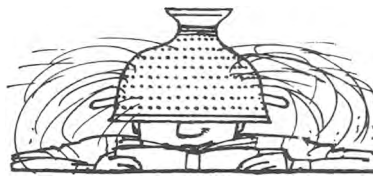
Opdracht 7: perspectief

Welke positie neemt Michael Ondaatje zelf in in dit boek; is hij een objectieve waarnemer of is er een emotionele verbondenheid die vertekent?

Voor de goede orde: er bestaat van *Running in the Family* een Nederlandse vertaling.

Noot:

1. *Postwar Literatures in English, A Lexicon of Contemporary Authors*. Samson Uitgeverij, Wolters-Noordhoff, bijdrage over Michael Ondaatje door Wil Verhoeven.

De vergiet-lezer
Leest wel, maar kan nooit
navertellen, wat hij heeft gelezen.
Vergeet alles meteen weer.